

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

УДК 343.301 (477)

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.1.16>

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО САНКЦІЇ: ВИТОКИ І ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кузнецов Віталій Володимирович,

orcid.org/0000-0003-1727-4019

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

У статті розглянуто європейський досвід у сфері протидії санаційному законодавству, висвітлено його вплив на вітчизняну нормотворчу діяльність щодо криміналізації порушення і обходу обмежувальних заходів (санкцій). Автором обґрунтовано, що агресія Росії спонукала до застосування санкційного режиму до фізичних і юридичних осіб, які є учасниками чи причетними до цього міжнародного конфлікту, з боку як України, так і європейської спільноти. У дослідженні констатовано, що недотримання окремими суб'єктами вимог санкційного режиму спонукало Європейський парламент та Раду Європи ухвалити Директиву ЄС 2024/1226 «Про визначення кримінальних правопорушень і покарань за порушення обмежувальних заходів Союзу та внесення змін до Директиви ЄС 2018/1673». Установлено, що кримінальне законодавство більшості країн – членів Європейського Союзу визнає порушення та/чи обхід санкцій протиправним діянням.

Зроблено висновок, що вітчизняне законодавство потрібно адаптувати до вимог Директиви ЄС 2024/1226, що є однією з умов вступу до Європейського Союзу. Внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації порушення обмежувального заходу (санкції) потребує не тільки врахування положень вказаної Директиви, але й дотримання принципу правової визначеності.

У статті було проаналізовано чотири законопроекти щодо запровадження відповідальності за порушення санкційного режиму (№ 4002 від 1 вересня 2020 року, № 5193 від 2 березня 2021 року, № 8384 від 25 січня 2023 року, № 12406 від 14 січня 2025 року), які станом на 24 лютого 2025 року не отримали нормативної реалізації. Узагальнення зауважень Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України до вказаних законопроектів дозволило встановити найбільш типові: відсутність чітких і повних обмежень у регулятивному санкційному законодавстві; дуалістичність у визначенні родового об'єкта складу кримінального правопорушення; неточно визначені ознаки об'єктивної сторони та суб'єкт складу кримінального правопорушення; регламентація окремих санкцій не відповідає характеру та ступеню суспільної небезпеки діяння; регламентація позбавлення права обіймати деякі посади чи займатися якоюсь діяльністю не відповідає загальним положенням застосування такого покарання; непослідовність у регламентації заохочувальної кримінально-правової норми. Зроблено висновок про більш вдалу модель відповідної кримінально-правової заборони, яка передбачена у проекті № 12406 від 14 січня 2025 року.

Ключові слова: законопроект, збройна агресія, заохочувальна норма, Кримінальний кодекс України, об'єкт складу кримінального правопорушення, об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, обмежувальні заходи, санкції, суб'єкт складу кримінального правопорушення.

Kuznetsov Vitalii. Criminalization of violation of the sanctions legislation: origins and problems of lawmaking

The article examines the European experience in the field of counteracting sanctions legislation and highlights its impact on domestic lawmaking activities regarding criminalization of violation and circumvention of restrictive measures (sanctions).

The author proves that Russia's aggression prompted both Ukraine and the European community to apply the sanctions regime to individuals and legal entities involved in or associated with this international conflict. The study states that non-compliance by certain entities with the requirements of the sanctions regime prompted the European Parliament and the Council of Europe to adopt Directive (EU) 2024/1226 "On the definition of criminal offences and penalties for the violation of Union restrictive measures and amending Directive (EU) 2018/1673". It is established that the criminal legislation of most EU member states recognizes the violation and/or circumvention of sanctions as an unlawful act.

It is concluded that domestic legislation should be adapted to the requirements of Directive (EU) 2024/1226, which is one of the conditions for joining the EU. Amending the Criminal Code of Ukraine to criminalize the violation of a restrictive measure (sanction) requires not only taking into account the provisions of the said Directive, but also compliance with the principle of legal certainty.

The article analyzes four draft laws on the introduction of liability for violation of the sanctions regime (№ 4002 of September 01, 2020, № 5193 of March 02, 2021, № 8384 of January 25, 2023, № 12406 of January 14, 2025), which as of February 24, 2025, have not been implemented in law. The generalization of the comments of the Central Scientific Experts Office of The Verkhovna Rada of Ukraine Secretariate to these draft laws made it possible to identify the most typical ones: lack of clear and complete restrictions in the regulatory sanctions legislation; duality in determining the general object of a criminal offense; inaccurate definition of the objective element and the subject of a criminal offense; regulation of certain sanctions does not correspond to the nature and degree of public danger of the act; regulation on the deprivation of the right to hold office. The author concludes that a more successful model of the relevant criminal law prohibition is envisaged in the draft law № 12406 dated January 14, 2025.

Key words: draft law, armed aggression, incentive provision, Criminal Code of Ukraine, object of criminal offense, objective side of criminal offense, restrictive measures, sanctions, subject of criminal offense.

Постановка проблеми. Негативні криміногенні процеси, які зумовлені російсько-українською війною, актуалізують необхідність постійного наукового моніторингу та відповідної трансформації кримінально-правової політики, унесення відповідних коректив у стратегію і тактику запобігання злочинності. Національна кримінально-правова політика безпосередньо залежить від реалізації європейського курсу України. Серед багатьох викликів, які стоять перед Україною на шляху до справедливого миру, є порушення законодавства про санкції.

Пригадаймо, що санкції (обмежувальні заходи) стосовно громадян і юридичних осіб РФ почали вводитись в Україні з березня 2014 р., зокрема рішенням Ради національної безпеки і оборони (далі – РНБО) Україна припинила будь-яке воєнно-технічне співробітництво, а також співробітництво у війсьній сфері та сфері безпеки з РФ [10]. Для створення меха-

нізму невідкладного й ефективного реагування на наявні та потенційні загрози національним інтересам і національній безпеці Верховна Рада України 14 серпня 2014 р. ухвалила Закон України «Про санкції» [17], який передбачає 31 вид конкретних санкцій (після внесення змін) та інші санкції, що відповідають принципам їх застосування, установленим цим Законом (п. 25 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції»), що можуть застосовуватися до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка перебуває під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність, а санкції у формі позбавлення державних нагород – проти будь-яких нагороджених осіб, зазначених у ч. 4 ст. 3 Закону України «Про санкції». Починаючи із 24 лютого 2022 р. в Україні ухвалено 54 укази Президента України, якими вводяться в дію

рішення РНБО України щодо застосування санкцій: станом на 24 лютого 2025 р. санкції застосовано до 9 881 фізичних і 6 492 юридичних осіб [21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема порушення і обходу обмежувальних заходів (санкцій) у юридичній літературі тісно пов'язана із правовим регулюванням санкцій щодо фізичних і юридичних осіб. Нам відомі дисертаційні роботи Ю. Блажевича на тему «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» (Київ, 2006), Ю. Малишева («Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН», Київ, 2016 р.), Р. Абдуллаєва («Правове регулювання санкцій у праві Європейського Союзу», Одеса, 2022 р.) та інших. У цих роботах переважав правовий аналіз правової природи санкцій у міжнародному праві, міжнародних санкцій Ради Безпеки ООН, європейських санкцій тощо. Натомість питанням порушення і обходу обмежувальних заходів (санкцій) з боку теорії кримінального права приділено не досить уваги. Варто констатувати, що з початком широкомасштабної агресії Росії проти України в доктрині активізувалися дослідження (Б. Карнаух, А. Климосюк, Т. Рябченко, М. Рубашенко, Т. Хутор) із проблем криміналізації порушення і обходу санкцій. Однак у таких роботах розглянуті не всі аспекти криміналізації порушення і обходу санкцій, що свідчить про необхідність подальших наукових пошуків у цій тематиці.

Мета статті. Проаналізувати європейський досвід у сфері протидії порушенням санкційного режиму, висвітлити його вплив на вітчизняну нормотворчу діяльність щодо криміналізації порушення обмежувальних заходів (санкцій).

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту незаконної анексії Росією Криму й Севастополя у 2014 р. Європейський Союз (далі – ЄС) активно виступає за суворі санкції проти Росії. Європарламент у резолюції від 1 березня 2022 р. про російську агресію проти України (2022/2564(RSP)) безумовно засудив безпідставну агресію Росії проти України, висловив вимогу запровадити ширші санкції та краще їх виконувати, а 23 листопада 2022 р. ухвалив резолю-

цію про визнання Росії державою – спонсором тероризму (2022/2896(RSP)). Нате-пер ЄС запровадив три санкційні режими у відповідь на злочинні дії РФ [21]. Станом на 24 лютого 2024 р. Радою ЄС ухвалено шістнадцять пакетів економічних та індивідуальних санкцій у зв'язку з військовою агресією Росії проти України [3].

Водночас незабезпечення санкційного механізму суворими стримувальними обхід санкцій засобами кримінально-правового примусу здатне нівелювати зусилля, спрямовані на їх застосування та, зрештою, завдати шкоди національній безпеці України [20, с. 120–122]. Зокрема, головний дипломат ЄС Джозеф Боррель у 2023 р. заявив, що ЄС майже вичерпав санкції проти Росії та зосередиться на питанні обходу санкцій [22, с. 7]. Тому, щоб подолати фрагментацію системи забезпечення ефективності санкцій, у ЄС вирішили активувати обов'язок держав-членів узгодити своє національне законодавство з Директивою ЄС [18, с. 64]. Як відомо, відповідно до ст. 83 Договору про функціонування ЄС, Європейський парламент і Рада ЄС за допомогою директив можуть установлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів і санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транскордонного змісту, що впливає із природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них. Беручи до уваги винятковий характер розвитку «санкційної злочинності» після початку агресивної війни Росії проти України, 28 листопада 2022 р. Рада ЄС ухвалила рішення щодо віднесення порушення санкцій ЄС до сфери злочину, яка відповідає критеріям, зазначеним у ст. 83 (1) Договору про функціонування ЄС [9, с. 5–6].

12 березня 2024 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію «Визначення кримінальних правопорушень і покарань за порушення обмежувальних заходів Союзу (COM(2022)0684 – C9–0401/2022 – 2022/0398(COD))», яку 12 квітня погодила Рада ЄС [2], а 24 квітня 2024 р. остаточно підписали Голова Європейського парламенту та Голова Європейської ради [1]. Цей документ набрав чинності 19 травня 2025 р., а країни – члени ЄС до 20 травня 2025 р. повинні включити положення

Директиви у своє національне законодавство. Варто відразу наголосити на тому, що ст. 83 Договору про функціонування ЄС передбачає лише «мінімальний метод гармонізації»: держави-члени можуть зберігати або запроваджувати суворіше законодавство, тобто криміналізувати поведінку, не передбачену Директивою, або передбачати суворіші покарання. Щодо порушень, які не криміналізовані Директивою, то встановлення виду та розміру відповідальності за їх учинення віднесено на розсуд держав-членів (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна тощо) [9, с. 5–6].

До порушень заборон і обов'язків, які є обмежувальним заходом ЄС чи викладені в національному законодавстві, що імплементує санкції ЄС, Директива у ст. 3 відносить такі умисні дії: надання засобів і економічних активів для (чи в інтересах) підсанкційного суб'єкта; ухилення від блокування (заморожування) таких засобів і економічних активів, які належать чи контролюються підсанкційними суб'єктами; надання можливості в'їзду підсанкційній особі на територію держави-члена або її транзиту територією держави-члена; здійснення операцій із третіми країнами, заборонених або обмежених обмежувальними заходами ЄС; торгівля, імпорт, експорт, продаж, купівля, передача, транзит або транспортування товарів, а також надання послуг посередника, технічна допомога й інші послуги, пов'язані із цими товарами (передбачена відповідальність як за умисні, так і за необережні («тяжка недбалість») операції з товарами військового призначення, які зазначені в Загальному військовому списку ЄС від 20 лютого 2023 р. або перелічені в додатках I та IV до Регламенту ЄС № 2021/821 Європейського парламенту та Ради); секторальні економічні та фінансові заходи з надання фінансових послуг або здійснення фінансової діяльності (фінансування та фінансова допомога, надання інвестицій та інвестиційних послуг, надання криптоактивів і гаманців тощо); секторальні економічні та фінансові заходи щодо надання послуг, відмінних від фінансових (такі послуги включають, але не обмежуються наданням юридичних консультаційних послуг, трастових

послуг, послуг щодо зв'язків із громадськістю, бухгалтерського обліку, аудиту, бухгалтерських і податкових консультацій, бізнес- і управлінського консалтингу, IT-консалтингу, мовлення, архітектурних та інженерних послуг) [1].

Обхід обмежувальних заходів ЄС також є кримінально караною поведінкою і може бути вчинений шляхом: використання, надання третій стороні або іншого розпорядження підсанкційними суб'єктами коштів або економічних ресурсів, які прямо або побічно належать, утримуються або контролюються зазначеними суб'єктами, з метою приховування цих коштів або економічних ресурсів; надання неправдивої або такої, що вводить в оману, інформації, з метою приховування того, що підсанкційні суб'єкти є кінцевими власниками або бенефіціарами активів або економічних ресурсів, які падають під обмежувальні заходи Союзу; невиконання обов'язку щодо подання звітів компетентним адміністративним органам про активи в межах юрисдикції держави-члена, якими він володіє чи які контролює; невиконання обов'язку фахівцями щодо надання компетентним органам отриманої під час виконання професійних обов'язків інформації про порушення обмежувальних заходів ЄС під час надання юридичних, фінансових і торговельних послуг [1].

Директива передбачає також обов'язкове врахування обтяжуючих і пом'якшувальних обставин, до того ж тією мірою, якою ці обставини не є складниками елементів порушень. До обтяжуючих обставин ст. 8 Директиви відносить учинення правопорушення: організованою групою; з використанням недійсних чи підроблених документів; службовою особою або іншою особою, яка виконує публічну функцію з порушенням службових обов'язків; професійним надавачем послуг з порушенням професійних обов'язків; що призвело до отримання суттєвих фінансових вигод або уникнення значних витрат; у поєднанні зі знищенням доказів або залякуванням свідків чи скаржників; особою, яка раніше була засуджена за правопорушення, передбачені у ст. ст. 3, 4 Директиви [1].

До пом'якшувальних обставин ст. 9 Директиви відносить ситуації, коли правопорушник надає компетентним органам

інформацію, яку вони інакше не змогли б отримати, допомагає їм ідентифікувати або притягнути до відповідальності інших порушників; надає компетентним органам інформацію, яку вони інакше не змогли б отримати, допомагає їм знайти докази [1].

Зазначимо, що кримінальне законодавство більшості країн – членів ЄС, Сполучених Штатів Америки, Канади, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Швейцарської Конфедерації, Японії та інших держав визнає порушення та/чи обхід санкцій протиправним діянням [14]. За словами заступниці міністра юстиції України Інни Богатих, незважаючи на сувору кримінальну відповідальність у зарубіжних країнах, загальна превенція погано працює, про це свідчать кримінальні справи за порушення чи обхід санкцій: у Німеччині зареєстровано майже 2 000 таких протиправних фактів, у Фінляндії – 909, у Великій Британії – 706, у Латвії – 310, у Нідерландах – 192 [4].

Отже наявність об'єктивного прагнення України приєднатися до євроспільноти, вимоги щодо встановлення, посилення та продовження санкційної політики проти Росії потребують послідовної національної політики щодо встановлення відповідальності за порушення чи обхід санкцій, зокрема у кримінальному законодавстві.

Аналіз норм Кримінального кодексу (далі – КК) України дозволяє констатувати факт відсутності спеціальної норма, яка б передбачала відповідальність за порушення чи обхід санкцій. Водночас варто погодитися з думкою М. Рубашенко й А. Климосюк, що чинні кримінально-правові заборони частково можуть бути застосовані за порушення чи обхід санкцій (ст. ст. 111–1, 111–2, 364, 366, 367 КК України), хоча і вони не забезпечують повної і точної відповідальності за такі діяння [20, с. 206].

Заради справедливості варто пригадати, що в Україні було розроблено чотири законопроекти щодо запровадження відповідальності за порушення санкційного режиму (№ 4002 від 1 вересня 2020 р., № 5193 від 2 березня 2021 р., № 8384 від 25 січня 2023 р., № 12406 від 14 січня 2025 р.), які досі не отримали відповідну реалізацію. Далі розглянемо окремі положення вказаних законопроектів.

Проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України» від 1 вересня 2020 р. № 4002 передбачив, зокрема, криміналізацію умисного порушення вимог законодавства щодо застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) (ст. 209–2 КК України). Модельна кримінальна правова стаття передбачає три частини: ч. 1 – основний матеріальний (істотна шкода до 6 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ)) склад кримінального проступку; ч. 2 – кваліфікований склад нетяжкого злочину (повторність, попередня змова групи осіб, великий розмір (перевищує 6 тис. НМДГ)); ч. 3 – особливо кваліфікований склад тяжкого злочину (учинення службовою особою, особливо великий розмір (перевищує 18 тис. НМДГ)) [11].

Проект закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції» від 2 березня 2021 р. № 5193 передбачив, зокрема, криміналізацію порушення обмежень і заборон, установлених щодо підсанкційних суб'єктів, якщо такі діяння загрожують незалежності України, суверенітету і територіальній цілісності держави, національній безпеці, або мають на меті зміну конституційного ладу насильницьким шляхом чи незаконне захоплення державної влади (ст. 110–3 КК України) і умисне порушення вимог законодавства про санкції (ст. 209–2 КК України).

Модельна кримінальна правова ст. 110–3 КК України передбачає чотири частини: ч. 1 – основний формальний склад тяжкого злочину; ч. 2 – кваліфікований склад тяжкого злочину (повторність, попередня змова групи осіб, корисливі мотиви, значна майнова шкода (перевищує 6 тис. НМДГ)); ч. 3 – особливо кваліфікований склад тяжкого злочину (організована група, особливо великий розмір (перевищує 18 тис. НМДГ), інші тяжкі наслідки); ч. 4 – заохочувальна норма, яка дозволяє звільняти від кримінальної відповідальності винного суб'єкта (окрім керівника організованої групи) [15].

Модельна кримінальна правова ст. 209–2 КК України передбачає сім частин: ч. 1 – основний матеріальний склад нетяжкого злочину (неповідомлення про порушення вимог законодавства про санкції, учинене третьою стороною, несвоєчасне повідомлення про порушення вимог законодавства про санкції, якщо такі діяння завдали істотної шкоди (до 6 тис. НМДГ) охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб); ч. 2 – основний матеріальний склад особливо тяжкого злочину (умисне порушення обмежень і заборон, установлених щодо підсанкційних суб'єктів, якщо такі діяння завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб); ч. 3 – кваліфікований склад особливо тяжкого злочину (повторність, попередня змова групи осіб, великий розмір (перевищує 6 тис. НМДГ)); ч. 4 – основний формальний склад особливо тяжкого злочину (умисне ухилення від сплати штрафів, накладених за порушення вимог законодавства про санкції в установленому законом порядку, учинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана його сплатити); ч. 5 – кваліфікований склад особливо тяжкого злочину (повторність, попередня змова групи осіб); ч. 6 – заохочувальна норма, яка дозволяє звільнити від кримінальної відповідальності винного суб'єкта за діяння, передбачені ч. ч. 2, 3 цієї статті (окрім керівника організованої групи); ч. 7 – заохочувальна норма, яка дозволяє звільнити від кримінальної відповідальності винного суб'єкта за діяння, передбачені ч. ч. 4 та 5 цієї статті [15].

Проект закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції» від 25 січня 2023 р. № 8384 передбачив, зокрема, криміналізацію порушення вимог законодавства про санкції (ст. 111–3 КК України), а саме

невиконання, перешкоджання виконанню або ухилення від виконання спеціальних економічних та/або інших обмежувальних заходів (санкцій).

Модельна кримінальна правова ст. 111–3 КК України передбачає п'ять частин: ч. 1 – основний формальний склад тяжкого злочину; ч. 2 – кваліфікований склад тяжкого злочину (повторність, попередня змова групи осіб, значна майнова шкода (перевищує 250 НМДГ)); ч. 3 – кваліфікований склад тяжкого злочину (службова особа або особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій), великий розмір (перевищує 1 тис. НМДГ)); ч. 4 – особливо кваліфікований склад особливо тяжкого злочину (службова особа, яка займає відповідальне становище, організована група); ч. 5 – особливо кваліфікований склад особливо тяжкого злочину (службова особа, яка займає особливо відповідальне становище, злочинна організація, особливо великий розмір (перевищує 5 тис. НМДГ)) [16].

Проект закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 14 січня 2025 р. № 12406 передбачив, зокрема, криміналізацію порушення (невиконання, перешкоджання виконанню) спеціального економічного чи іншого обмежувального заходу (санкції) та/або умисного обходу санкцій (ст. 114–3 КК України). Законопроектом № 12406 також пропонується: не застосовувати строки давності притягнення до кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 114–3 КК України; передбачити, що додаткове покарання у формі заборони права обіймати деякі посади чи займатися визначеною діяльністю за ст. 114–3 КК України призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років; застосовувати заходи

кримінально-правового характеру до юридичних осіб; установити спеціальну конфіскацію за скоєний злочин; об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, доповнити альтернативним діянням у вигляді умисного невиконання або перешкоджання виконанню судового рішення про застосування санкції, передбаченої п. 11 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» [14].

Модельна кримінальна правова ст. 114–3 КК України передбачає чотири частини: ч. 1 – основний формальний склад особливо тяжкого злочину; ч. 2 – кваліфікований склад особливо тяжкого (повторність, попередня змова групи осіб, службова особа, особа, яка надає публічні послуги, великий розмір (від 100 до 1 тис. НМДГ); ч. 3 – кваліфікований склад тяжкого злочину (організована група, особливо великий розмір (перевищує 10 тис. НМДГ), службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище); ч. 4 – заохочувальна норма, яка дозволяє звільнити від кримінальної відповідальності винного суб'єкта (окрім організатора та керівника організованої групи чи злочинної організації) [14].

Указані законопроекти отримали деякі зауваження від Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України [5–8]. Узагальнюючи ці зауваження, варто визначити найбільш типові: установлення кримінально-правових заборон насамперед має передбачати наявність чітких і повних обмежень у регулятивному санкційному законодавстві; дуалістичність у визначенні родового об'єкта складу кримінального правопорушення; неточно визначені ознаки об'єктивної сторони та суб'єкт складу кримінального правопорушення; не відповідні характеру та ступеню суспільної небезпеки діяння окремі санкції; установлення додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати окремі посади чи займатися визначеною діяльністю не відповідає загальним положенням застосування такого покарання; в одних

проектах відсутня заохочувальна кримінально-правова норма (№ 4002, № 8384), в інших – невдала конструкція заохочувальних кримінально-правових норм (№ 5193, № 12406).

Аналіз указаних законопроектів дозволяє зробити проміжний висновок про більш вдалу модель відповідної кримінально-правової заборони, яка передбачена у проекті № 12406 від 14 січня 2025 р. Наявність численних експертних зауважень до вказаних законопроектів свідчить, з одного боку, про їхню недосконалість, а з іншого – подібність таких зауважень потребує узагальнення для вироблення алгоритму комплексного й остаточного їх усунення.

Висновки. Недотримання окремими суб'єктами вимог санкційного режиму спонукало Європейський парламент та Раду Європи ухвалити Директиву ЄС 2024/1226 «Про визначення кримінальних правопорушень і покарань за порушення обмежувальних заходів Союзу та внесення змін до Директиви ЄС 2018/1673». Нині кримінальне законодавство більшості країн – членів ЄС визнає порушення та/чи обхід санкцій протиправним діянням. Оскільки Україна має статус кандидата на вступ до ЄС, вітчизняне законодавство потрібно адаптувати до вимог Директиви ЄС 2024/1226, що є однією з умов вступу до ЄС. Внесення змін до КК України щодо криміналізації порушення обмежувального заходу (санкції) потребує як урахування положень вказаної Директиви, так і дотримання принципу правової визначеності. В Україні було розроблено чотири законопроекти щодо запровадження відповідальності за порушення санкційного режиму (№ 4002 від 1 вересня 2020 р., № 5193 від 2 березня 2021 р., № 8384 від 25 січня 2023 р., № 12406 від 14 січня 2025 р.), які досі не отримали нормативної реалізації. Аналіз указаних законопроектів дозволяє зробити проміжний висновок про більш вдалу модель відповідної кримінально-правової заборони, яка передбачена у проекті № 12406 від 14 січня 2025 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Directive (EU) 2024/1226 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 on the definition of criminal offences and penalties for the violation of Union restrictive measures and amending Directive (EU) 2018/1673. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32024L1226&qid=1738829383792>.
2. European Parliament legislative resolution of 12 March 2024 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the definition of criminal offences and penalties for the violation of Union restrictive measures (COM(2022)0684 – C9–0401/2022 – 2022/0398(COD)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52024AP0125>.
3. Three years of Russia's full-scale invasion and war of aggression against Ukraine: EU adopts its 16th package of economic and individual measures. Council of the EU. 24.02.2025. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/02/24/three-years-of-russia-s-full-scale-invasion-and-war-of-aggression-against-ukraine-eu-adopts-its-16th-package-of-economic-and-individual-measures/?utm_source=brevo&utm_campaign=AUTOMATED%20-%20Alert%20-%20Newsletter&utm_medium=email&utm_id=3318.
4. Богатих І. Криміналізація відповідальності за обхід санкцій: український та іноземний досвід. *VII Міжнародний кримінально-правовий форум. Сесія 1. Реалії воєнного часу*. м. Київ, 11 лютого 2025 р. URL: <https://www.youtube.com/live/y0Jgmr6yK0U>.
5. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України» від 29 вересня 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69769.
6. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції» від 2 червня 2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71293.
7. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції» від 31 січня 2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/f9974ac6-45e9-4fb9-9192-0c99039c7155>.
8. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проєкт закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 12 лютого 2025 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/f9974ac6-45e9-4fb9-9192-0c99039c7155>.
9. Климосюк А., Рубашенко М. Директива ЄС про криміналізацію порушення санкцій: огляд та рекомендації для України. Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей», 2024. 27 с.
10. Пресслужба РНБО – Санкції проти РФ почали вводиться із перших днів агресії проти нашої країни. URL: <https://web.archive.org/web/20150914013926/http://www.rnbo.gov.ua/news/2259>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за порушення вимог санкційного режиму, діючого на захист національної безпеки і територіальної цілісності України : проєкт закону України від 1 вересня 2020 р. № 4002. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69769.
12. Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : пояснювальна записка до проєкту закону України від 14 січня 2025 р. № 12406. URL: <https://itd.rada.gov.ua/443afab7-63b7-4426-be2d-6484b7a5080f>.
13. Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за пору-

шення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : проект закону України від 14 січня 2025 р. № 12406. URL: <https://itd.rada.gov.ua/443afab7-63b7-4426-be2d-6484b7a5080f>.

14. Про внесення змін до Кримінального кодексу України і Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про санкції» щодо встановлення відповідальності за порушення спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : пояснювальна записка до проекту закону України від 14 січня 2025 р. № 12406. URL: <https://itd.rada.gov.ua/443afab7-63b7-4426-be2d-6484b7a5080f>.

15. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції : проект закону України від 2 березня 2021 р. № 5193. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71293.

16. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законів щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення законодавства про санкції : проект закону України від 25 січня 2023 р. № 8384. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41227>.

17. Про санкції : Закон України від 14 серпня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

18. Рубашенко М. Криміналізація порушення обмежувальних заходів (санкцій) в Україні: фактори і цілі. *Кримінально-правова охорона безпеки людини, нації, світу: фундаментальність, трансдисциплінарність і ноонауковість убезпечення* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17 травня 2024 р. / за ред. Л. Демидової (гол. ред.) та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, каф. кримін. права, каф. кримін.-прав. політики ; ГО «Всеукр. асоц. кримін. права», відокремл. підрозділ в Харків. обл. Харків : Право, 2024. 280 с.

19. Рубашенко М., Климосюк А. Обсяг криміналізації порушення та обходу санкцій: Директива ЄС та український вимір. *Європеїзація кримінального права України* : матеріали Міжнародної наукової конференції, 19 грудня 2024 р. / редкол. : Ю. Пономаренко (гол.) та ін. ; Коміс. з питань прав. реформи при Президентові України та ін. Харків : Право, 2025. С. 204–209.

20. Рубашенко М., Климосюк А. Перспектива криміналізації порушення законодавства про санкції в країні. *Науковий вісник Науково-дослідного інституту проблем досудового розслідування*. 2024. № 1. С. 115–131. DOI: 10.61417/2786–7900.2024.3.

21. Санкції проти РФ. *Міністерство закордонних справ України*. 9 січня 2025 р. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf>.

22. Огляд стану притягнення до відповідальності за обхід санкцій: сучасний стан та перспективи / Т. Хутор та ін. Аналітичний центр «Інститут законодавчих ідей», 2023. 28 с. URL: https://confiscation.com.ua/analytics/oglyad_stanu_prytyagnennya_do_vidpovidalnosti_za_obhid_sankcij_suchasnyj_stan_ta_perspektyvy/.